

PÁNI NA ČÁSTKOVSKÝCH TVRZÍCH

Zdeněk Pokluda, Zlín

Článek přibližuje majitele vsi Částkova, kteří zde sídlili postupně na dvou tvrzích. Starší, středověké sídlo zaniklo na sklonku 15. století. Novější tvrz se jako sídlo majitelů připomíná mezi r. 1583 a 1688, poslední zmínky o ní jsou z konce 18. století.

V soupisu moravských hrádků a tvrzí z r. 1981 se v Částkově zaznamenávají dvě sídla: starší, středověká tvrz, která byla r. 1497 zbořená a úplně zpustla, a pak druhá, mladší tvrz, obývaná zdejšími pány v 17. století.¹ Částkovské pány, sídlící na obou těchto tvrzích, chtějí připomenout následující řádky.²

Jméno vsi Částkova poprvé zaznívá r. 1321 ve šlechtické titulaci Jaroslava z Částkova (Jaroslaus de Schasticow), jenž tehdy daroval klášteru vizovických cisterciáků majetek v blízkém Újezdě (Zlámaný Újezd, Zlámanec) – šlo o část vesnice s poddanskými usedlostmi v rozsahu 8 lánů.³ Jaroslav jistě patřil k nižší šlechtě a podle titulatury byl Částkov jeho hlavním majetkem kde také sídlil.

O dalších držitelích částkovského statku pak prameny dlouho mlčí, teprve r. 1398 se objevuje paní Maněta z Částkova (Manyetha de Czastkow) jinak psaná též jako Manítka, která podle všeho pocházela z rodu místních vladyků; k držbě Částkova měl práva – jak napovídá pozdější zmínka – její syn Proček ze Slivna. Někdy v té době tu došlo ke změně majitele. Nejsou k tomu přímé zprávy, ale z pozdějších soudních zápisů se dá vyrozumět, že od Manítky či Pročka převzal Částkov (někdy mezi r. 1391 a 1398) Jenec z Honbic. Ten brzy zemřel, a tak v letech 1405–1406 jeho syn Zikmund z Honbic žaloval u soudu, aby paní Manítka dodržela dřívější úmluvy ohledně vydání majetku, což se dá asi vztahovat k převodu Částkova.⁴ (Zikmund se natrvalo usadil na Velkém Ořechově a podle toho si osvojil i šlechtický přídomek – 1407, 1408 Zikmund z Ořechova.)

Příští zprávy o Částkově se objevují až po letech, když se Zikmundův mladší syn Jan tituloval jako zdejší pán: Jan z Ořechova a Částkova (1447), Jan z Částkova (1447), Jan Kapřík z Ořechova (1447), Jan z Honbic a Částkova (1460, 1463).⁵ Jan Kapřík postupně rozmnožoval své jmění, získal díl Březolup (1447) a díl Hradčovic (1454). A ještě víc se vzmožil, když někdy kolem r. 1464 převzal Dolní Němčí a zástavní držbu Moravské Nové Vsi – a zároveň právě v této době mizí z jeho titulatury přídomek „z Částkova“, možná proto, že tento statek prodal na úhradu nových nákupů. Jan Kapřík se připomíná naposled r. 1466, zemřel zřejmě bezdětný a jeho statky (díly Březolup a Hradčovic, Dolní Němčí, zástavní Moravská Nová Ves) připadly jeho staršímu bratru Jiříkovi Ořechovskému z Honbic.⁶ Mezi zanechanými majetky Částkov podle všeho chyběl. Co se s ním dělo po r. 1463, je nejasné, dovídáme se pouze tolik, že o nějakých pětadvacet let později byl v rukou držitelů Kunovic.

Z hrstky zpráv, o kterých byla právě řeč, vyrozumíme, že mezi r. 1321 a 1463 byl Částkov samostatným šlechtickým statkem, jeho držitelé se podle Částkova titulovali a také zde sídlili. K tomu jim sloužila tvrz, která se ale připomíná až v době kdy byla opuštěná a zpustlá – do zemských desek se totiž r. 1497 zapisoval statek Částkov „s tvrzí zbořenou“. Jak zaznamenává zmíněný soupis moravských hrádků a tvrzí, do naší doby po ní zůstal ve výšinné poloze „kopeček oválného až obdélníkového půdorysu o rozměrech 30×16 m“.⁷

Na další majitele vrhá trochu světla jedna kratičká zmínka z r. 1490, podle které varadinský biskup Jan spravoval statek Kunovice, a to „i s Částkovem, kterýž jest ... k tomu přijednal dědičně od pana Viléma Pernšteinského“.⁸ Už asi nezjistíme, kdy a pod jakým majetkoprávním titulem se Částkov octl ve vztahu k Pernštejnovi, a tak se spokojme s faktem, že spojení osudů Částkova a Kunovic nastalo někdy mezi r. 1485 a 1490 – v době, kdy velkovaradinský biskup Jan Filipec, významný prelát a vlivný diplomat, vykonával poručnickou správu jmění

svého nezletilého synovce Jana z Kunovic. K sirotkovým Kunovicím přikupoval strýc-poručník další majetky, a tak k nim přibyl také Částkov.⁹ K této době se vztahuje také zmínka, že biskup své sestře Zuzaně z Prostějova (matce nezletilého Jana) dovolil užívat částkovský rybník, jak na to pak r. 1497 poukazovala u soudu.¹⁰

V r. 1490 byl Částkov už v rukou držitelů Kunovic a podrobněji se o obou feudálních statcích dovidáme r. 1497, kdy nový majitel přebíral podle zápisu v zemských deskách „tvrz Kunovice a městečko ... a vsi jiné, totiž Vésky, Novú Ves, Minkovice, kteréž k Kunovicím příslušejí a Částkov s tvrzi zbořenú a ves Kelník a Nezdenky, pustú ves, to oboje zboží...“¹¹ Samozřejmě nás tu zaujme, že k částkovskému statku náležely také sousední Kelníky, ale sotva se dopátráme, odkdy toto spojení trvalo; stejně nejasné je to i u zpustlých Nezdenek.

Spojení s kunovickým statkem mělo za následek, že majitelé necítili nutnost obnovovat částkovskou tvrz, páni ji k bydlení nepotřebovali, protože dávali přednost tvrzi v Kunovicích. A tak staré šlechtické sídlo v Částkově zaniklo (ještě r. 1510 se do zemských desek zapisoval Částkov pustá tvrz, ale to je už poslední zpráva).¹² Trvalo pak dlouhá desetiletí kdy Částkov setrval jako příslušenství jiných statků – napřed náležel ke Kunovicím (1490–1535/36), pak k Ostrožské Nové Vsi (1535/36–1554) a nakonec k Uherskému Ostrohu (1554–1569).¹³

Při ostrožském panství zůstal Částkov s Kelníky do doby, než se jeho majitel pan Jetřich z Kunovic rozhodl provést změnu, chtěl totiž získat Těšov a s jeho pánem Vilémem Hřivínem se dohodl na výměně: pán z Kunovic převzal Těšov a Hřivín za to dostal Částkov s Kelníky. Stalo se tak zřejmě r. 1569 (toho roku byl Těšov už v rukou pana z Kunovic)¹⁴ a Částkov se po osmdesáti letech opět stal samostatným statkem.

Rytíř Vilém Hřivín z Újezda vzešel ze zchudlé, nezámožné rodiny, sám se ale dost vzmohl a jako majitel částkovského statku už měl patřičné šlechtické postavení. Na získaném majetku hospodařil jen pár let, neboť zemřel už r. 1573, jak o tom čteme zápis v Bartoškově kronice: „V první čtvrtek v postě umřel urozený pán Vilím Hřivín z Oujezda a na Částkově, a druhý čtvrtek v postě pochován v brodském dolním kostele.“¹⁵

Částkov zdědil nebožtíkův syn Václav a vládl zde pak přes třicet let. Jeho jméno čteme r. 1578, kdy se také připomíná dvůr v Částkově.¹⁶ A kromě toho se dovidáme, že kolem r. 1583 nadržel celý částkovský statek pohromadě, protože Kelníky měl tehdy v užívání rytíř Jan Léva z Brozánků (byl to zřejmě Hřivínův švagr a Kelníky měl asi jen krátce nějakou formou dočasného užívání).¹⁷ Onoho r. 1583 se Václav Hřivín oženil s Kateřinou ze Železného, vdovou po nedachlebickém sousedovi Lackovi Janaurovi; svatba se odbývala v Částkově na ženichově tvrzi, což je první zpráva o tomto sídle a zároveň svědectví, že Hřivín měl ve vsi trvalé šlechtické bydlení.¹⁸ Škoda že nevíme, zda se zřízením nové částkovské tvrze začal tento Václav Hřivín, anebo snad už jeho otec.

Na tvrzi vedl Václav Hřivín obvyklý život venkovského šlechtice a když ovdověl (jeho žena Kateřina se připomíná ještě r. 1595), oženil se podruhé asi r. 1603 s Annou Vojskovou z Bogdunčovic.¹⁹ Jak běžela léta, zápasil pan Hřivín stále obtížněji s dluhy; třeba r. 1601 si vypůjčil 6 000 zlatých, sumu, kterou při svých majetkových poměrech už nedokázal splatit, a tak musel něco z majetku prodat. Smlouvou uzavřenou v dubnu 1602 na částkovské tvrzi, odprodal za 7 000 zlatých ves, tvrz a dvůr Kelníky, čímž jeho jmění ztratilo víc než třetinu hodnoty.²⁰

Na Částkově vládl Václav až do konce života; čteme o něm ještě v dubnu 1605, ale nějaký čas poté přišel o život, u zemského soudu se totiž r. 1608 zajišťovala péče o jeho sirotka, vdovu a pozůstalost, neboť pan Hřivín od nepřítelů zahynul. Ukázalo se přitom, že po nebožtíkovi zůstalo příliš mnoho dluhů, takže zanechané jmění nebude možné pro sirotka udržet. Muselo se sáhnout k prodeji, a tak byla na tvrzi Částkově uzavřena 24. dubna 1609 smlouva, podle které zmocněnci zemského hejtmana prodali urozenému vladykovi panu Erazimu Kokorskému z Kokor statek „po nebožtíku urozeném vladyce, panu Václavovi Hřivínovi z Oujezda pozůstalý ... tvrz a ves Částkov s dvorem poplužním, s mlejnem ... s pivovárem, s kovárnou a vším náčením pivovarnejm i kovářskejm ...“. Z kupní ceny 11 100 zlatých měla dostat skoro všechno vdova Anna, která byla největší věřitelkou zemřelého manžela (šlo

o 10.025 zlatých), a za dalších 400 zlatých se měly ze zástavy vyplatit „také některé klínoty její vlastní od zlata a stříbra od neboštika dotčeného manžela jejího zastavené v Uherském Brodě v jisté sumě pod lichvami u nějakého Samuele žida“.²¹ Prodejem částkovského statku Hřivínové úplně zchudli a tento rod, usazený ve zdejší kraji přes dvě století, zmizel; o sirotkovi, kterého Václav zanechal, se už nic nedovídáme.

Nový majitel rytíř Erazim Kokorský z Kokor vzešel z nemajetných poměrů, spolu se svými staršími bratry Hynkem a Václavem toho asi moc nezdědil. Zpočátku působil (1578–1580) ve službách holešovské paní Anny ze Šternberka a v Holešově měl i vlastní dům (1585). Později jako úředník spravoval otrokovický statek (1596, 1599), a časem nabyl majetek v Kvasicích, kde mu patřil svobodný dvůr (1602) a potom dům (1609).²² Zakoupením Částkova r. 1609 si pomohl, usadil se na zdejší tvrzi a hospodařil tu řadu let. Připomíná se r. 1619 jako držitel částkovského statku, na kterém se tehdy evidovalo 16 poddanských usedlostí, a tento majetek zůstal v držení rodiny i po Bílé hoře.²³ Po r. 1619 se o Erazimovi nic bližšího nedovídáme, zřejmě je pouze tolik, že po jeho smrti byl majetek spravován zemským hejtmanstvím pro jeho děti.

Dědic, Erazimův syn Karel Kokorský, nebyl po řadu let přítomen na Moravě a cosi se dovídáme aspoň z toho, co sám pak o tom napsal, totiž – kterak jsem ve věku mém mladém a nezletilém od někdy pana Ladislava Veleny z Žerotína ze země této vlasti mé milé do cizích zemí vyvezen. (O Žerotínovi víme, že r. 1619 jako nekatolík patřil k nejřednější rebelům proti Habsburkům a musel se pak zachraňovat odchodem do exilu.) V cizině se Kokorský dostal k vojsku a sloužil v katolické, císařské armádě v pluku knížete Holštýnského. Se svým vojskem se pak dostal na Moravu a r. 1631 se ozval se svými nároky – zemským úřadům sděloval, že se zde dověděl o otcově úmrtí a žádal o předání otcovského jmění. Úřady vyhověly a v dubnu 1631 rozhodly, ať je mu pozůstalost vydána. Rytíř Karel Kokorský z Kokor, důstojník císařského vojska („fendrych JMtiC regimentu JMti knížete z Holštejna“) se otcovského statku ujal, avšak majetek velmi brzy prodal, protože už na jaře 1633 byl Částkov v rukou jiného majitele, pana Lhotského.²⁴

Nový pán, rytíř Jan Jetřich Lhotský ze Ptení, byl už dlouhá léta (od r. 1616) usazen na blízkém Zlámaném Újezdě, a nyní měl titul ještě košatější když se psal jako pán na Zlámaném Újezdě a Částkově (1633).²⁵ Úřední převod částkovského statku se provedl až po několika letech: místo Karla Kokorského, jenž už nebyl naživu, věc vyřizovaly jeho čtyři sestry a dědičky Ludmila, Eliška, Anna a Dorota Kokorské, které v červenci 1637 zapsaly do zemských desek paní Apoloně Lhotské rozené Martinkovské z Rozseče „tvrz a ves Částkov s dvorem poplužním, pivovarem, mlejnem, ovčírnou“, tak jak to drželi jejich otec a bratr.²⁶

Majetkoprávní zápis zněl na jméno Apolonie Lhotské a přitom se jako pán na Částkově zároveň dál tituloval Jan Jetřich Lhotský (1637, 1638), což jistě znamená, že pán a paní, jako manželé, byli zde spoluvlastníky. Lhotský měl tehdy mezi šlechtou dost významné postavení, už r. 1629 měl pověření vykonávat úřad nejvyššího písaře markrabství moravského a od r. 1637 tuto hodnost zastával s plnými pravomocemi.²⁷ Paní Apolonie, už jako vdova, prodala r. 1640 Zlámaný Újezd, ale Částkov si ponechala ještě dlouhá léta. Teprve po dalším čtvrtstoletí se ho zřekla, když smlouvou uzavřenou v Uherském Hradišti 22. prosince 1665 prodala za 8 000 zlatých tvrz a ves Částkov s dvorem, pivovarem a palírnou rytíři Karlovi Oseckému z Osecka.²⁸

K vrchnostenským objektům ve vsi se za Karla Oseckého počítaly r. 1667 panské obydlí („herrschaft. wohnung“) s pivovarem, dvorem, ovčínem, mlýnem a hospodou, ve vesnici stálo 14 poddanských usedlostí a dalších 12 bylo opuštěných. V dubnu 1671 v pánově česky psaném přípisu pak čteme: Já Karel Osecki z Osecka a na Částkově vyznávám ... na statku částkovském se komínů nachází – 3 v stavení kde zůstávám, 1 ve dvoře při témž stavení, 1 v pivovare, 1 v palírně, 1 v mlýně, 1 v šenku.²⁹ Po vládě trvajícím skoro čtvrtstoletím rytíř Osecký prodal Částkov 26. dubna 1688 za 15 000 zlatých bohatému sousedovi hraběti Kounicovi, jenž ves připojil k uherskobrodskému panství.³⁰

Šlechtické sídlo v Částkově, nazývané jako tvrz (1637), panské obydlí (1667) nebo

panské stavení (1671) přetrvávalo pak, spolu se zdejšíms panským dvorem, ještě dlouhou dobu: v místopisném přehledu Moravy z r. 1786 se Částkov popisuje jako ves se starou tvrzí („Dorf mit einem alten Rittersitz“) a v podobném popisu z r. 1794 se zaznamenává tato ves s dvorem a bývalou tvrzí („Dorf mit einem Mayerhof, und ehemaligen Rittersitz“).³¹ Pak už zmínky mizí a paměť o částkovském panském sídle se vytrácela.

Poznámky:

- 1 N e k u d a, V. – U n g e r, J.: *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, s. 95–96.
- 2 K častěji citovaným základním pramenům se bude odkazovat pod zkratkami: ZDO – Moravské zemské desky, Kraj Olomoucký I–III, Brno–Praha 1856–1953; LCS – Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové I–VII, Brunae 1872–1911; PB, PO – Moravský zemský archiv v Brně, Stavovské rukopisy, knihy pŕuhonné – Brno, Olomouc.
- 3 Codex diplomaticus Moraviae VI, č. 174.
- 4 ZDO I–VI, 829; LCS I, s. 134, 137; II, s. 367.
- 5 ZDO I–X, 552; LCS III, s. 593, 595; IV, s. 272, 287.
- 6 P o k l u d a, Z.: *Statek Velký Ořechov*. Zlínsko od minulosti k současnosti 1992, s. 222–223.
- 7 ZDO II, s. 118. N e k u d a, V. – U n g e r, J.: *Hrádky a tvrze na Moravě*, s. 95–96.
- 8 Archiv český XVI, s. 359.
- 9 *Kunovice v proměnách času*. Kunovice 1996, s. 65–66.
- 10 PO VI, 203.
- 11 ZDO II, s. 118.
- 12 ZDO II, s. 173.
- 13 P o k l u d a, Z.: *Tvrze na Zlínsku*. Zlínsko od minulosti k současnosti 1993, s. 121–122. *Kunovice v proměnách času*, s. 66–73, 259.
- 14 P o k l u d a, Z.: *Tvrze na Zlínsku*, s. 122.
- 15 *Bartoškova kronika*, vyd. P. Zemek. Uherský Brod 2004, s. 88.
- 16 PO XXIX, 330.
- 17 P o k l u d a, Z.: *Tvrze na Zlínsku*, s. 122–123.
- 18 PO XXX, 579.
- 19 PO XXXIV, 273; XXXVI, 165.
- 20 PO XXXVI, 197, 236, 311, 312, 436, 440.
- 21 PB XL, 262, 339. ZDO III, s. 454.
- 22 PO XXX, 654, 736, 805; XXXIII, 454; XXXV, 6; XXXVI, 130. ZDO III, s. 454.
- 23 H r u b ý, F.: *Moravská šlechta r. 1619, její jmění a náboženské vyznání*. Časopis Matice moravské 1922, s. 152.
- 24 PB XLI, 216–217. Moravský zemský archiv v Brně, Rodinný archiv Ditrichštejn, i. č. 1664. ZDO III, s. 613.
- 25 H o s á k, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938, s. 429. ZDO III, s. 554.
- 26 ZDO III, s. 613.
- 27 ZDO III, s. 520, 589, 608, 625.
- 28 H o s á k, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 429. Wolny, G.: Die Markgrafschaft Mähren IV, Hradischer Kreis, Brünn 1838, s. 93.
- 29 Moravský zemský archiv v Brně, Rektifikační akta, sign. R 261.
- 30 W o l n y, G.: *Die Markgrafschaft Mähren IV*, s. 93.
- 31 *Topographische Schilderung des Markgrafthums Mähren I*. Prag–Leipzig 1786. Schwoy, F. J.: *Topographie vom Markgrafthum Mähren II*. Wien 1794, s. 512.

PhDr. Zdeněk P o k l u d a (n. 1946) se věnuje dějinám šlechtických sídel na jihovýchodní Moravě. Zabývá se též dějinami Zlína včetně jeho vývoje ve 20. století spjatým s působením firmy Baťa a jejím podnikáním. Žije ve Zlíně.

Feudal Lords on Castkov Forts

A b s t r a c t

In the village, first mentioned in 1231, resided its feudal lords (Jaroslav of Částkov 1321, Jan of Honbice and Částkov 1463). The early days of the local ancient feudal settlement are completely unknown, during property transfers in the years 1497 and 1510 this object was referred to as a “dilapidated fort” only. Some of its relics can be found at the edge of the village, which belonged to the neighbouring demesne from 1490 to 1569, then Částkov became an independent feudal estate (1569) and some time later its owners, Hřivín knights of Újezd, built a new fort in the village. The second fort is first mentioned in 1538, after Hřivín there successively resided the houses of Kokorský of Kokory, Lhotský of Ptení and Osecký of Osečko until 1688. In this year the Částkov estate was incorporated into the estate of Uherský Brod with the fort losing its residential function. The last report of the object dates back to the year 1794.

Herren in den Kastellen von Částkov

Z u s a m m e n f a s s u n g

In der Gemeinde Částkov, 1321 zuerst erwähnt, hatten ihren Sitz die adeligen Herren Jaroslav von Částkov (1321), Jan von Honbice und Částkov (1463), die Besitzer von dieser Gemeinde waren. Über die Anfänge dieses mittelalterlichen Adelssitzes ist nichts bekannt. Bei den Eigentumsübertragungen 1497 und 1510 wurde das Objekt nur noch als „zerstörtes Kastell“ eingetragen. Die Spuren danach sind am Rande der Gemeinde erhalten geblieben. Nach 1490 gehörte das Dorf zu Nachbargütern. 1569 wurde Částkov wieder ein selbständiges adeliges Gut 1569. Nach einiger Zeit errichteten neue Gutsherren Ritter Hřivín von Újezd ein neues Kastell. Dieses zweite Kastell wurde zum ersten Mal 1583 erwähnt und nach der Familie von Hřivín besaßen es weitere Adelige – die Familien Kokorský von Kokory, Lhotský von Ptení, Osecký von Osečko. 1688 kam das Kastell an das Herrngut in Uherský Brod. Seitdem wurde das hiesige nicht mehr als Wohnsitz genutzt. Zum letzten Mal wurde es 1794 erwähnt.